

LIBERALİZMİN KAYIP ÇOCUKLARI: LEVELLER HAREKETİ İNCELEMESİ*

Dr. Gökhan Çelen

Akdeniz Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0002-4853-228X

Öz

Bu çalışma liberalizme dair incelemelerde göz ardı edilen Leveller hareketi incelemesine odaklanmaktadır. Leveller hareketi İngiliz İç Savaşlarında kaleme aldıkları metinlerle krallık iktidarına karşı İngiliz tebaasının temel haklarını kazanmak için mücadele etmiştir. Üç anayasa taslağı hazırlayarak İngiliz temsilcilere anayasa önerileri sunmuşlar ve bireylerin hak ve özgürlüklerini anayasal güvence altına almaya çalışmışlardır. Leveller yazarlar özgür doğmuş İngiliz erkeklerinin doğal haklarını temel alarak özgür doğmuş erkeklerle oy hakkı talep etmişlerdir. Krallık iktidarı tarafından gerçekleştirilen mülkiyet haklarına ilişkin usulsüzlüklere ve ticari imtiyazlara karşı koymuşlardır. Modern liberal devletin temel ilkeleri sayılan halkın egemenliği, parlamentonun üstünlüğü, güçler ayrılığı ve hukukun üstünlüğü, hukuk önünde eşitlik, adil yargılanma vb. ilkeleri savunularının temel direkleri haline getirerek liberal parlamenter sistemin düşünsel mimarlığını yapmışlardır. Tarihsel olarak John Locke'dan erken bir tarihte konumlanmalarına ve Locke'un teorisine benzer iddialarda bulunmalarına karşın siyasi düşünce tarihi incelemelerinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak göz ardı edilmektedirler. Bu görmezden gelme durumu ise Leveller hareketinin marjinalleştirilmesine yol açmaktadır. Bu çalışmada Leveller hareketinin siyasal teorisi kaleme aldıkları metinler üzerinden içerik analizi yöntemiyle incelenerek ve Locke'un teorisine karşılaştırılarak liberalizmin tarihindeki konumlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Leveller düşüncesinin ortaya çıkışı ve felsefi temelleri incelenerek doğal hak, siyasal hak ve mülkiyet hakkına ilişkin düşünceleri aktarılmıştır. Bu çalışmanın iddiası klasik liberalizmin Leveller hareketi ile başlatılabileceğidir.

Anahtar Sözcükler: Doğal hak, Leveller hareketi, Liberalizm, Mülkiyet hakkı, Siyasal hak

The Lost Children of Liberalism: A Study of the Leveller Movement

Abstract

The Leveller movement, frequently overlooked in liberalism examinations, is the primary objective of this essay. The Leveller movement authored tracts during the English civil wars to defend British people's rights against the crown. Proponents created written constitution proposals to propose to parliamentarians to legally guarantee individual rights and liberties. The Leveller writers supported natural rights-based universal suffrage for freeborn British males. They opposed monarchy-enforced property rights and commercial concession breaches. The modern liberal state upholds popular sovereignty, legislative supremacy, the division of powers, equality before the law, and a fair trial. The liberal parliamentary system's intellectual architects built its defence on these principles. Scholarly examinations of political thought ignore these individuals despite their historical precedence over John Locke and overlap with his theoretical arguments. The primary objective of this study is to ascertain the significance of the Leveller movement within liberalism. A content analysis of Leveller writings and a Locke-Leveller theory comparison will enable this. An analysis was undertaken to examine the emergence of Leveller thought and its philosophical principles, particularly focusing on their perspectives on natural rights, political rights, and property rights. This paper asserts that the origins of classical liberalism can be linked to the Leveller movement.

Keywords: Natural right, Levellers, Liberalism, Property right, Political right

* Makale geliş tarihi: 13.10.2023
Makale kabul tarihi: 13.02.2024
Erken görünüm tarihi: 25.03.2024

Liberalizmin Kayıp Çocukları: Leveller Hareketi İncelemesi

Her şeyin tarihi gibi felsefe tarihi de galipler tarafından yazılır. Galipler atalarını seçebiliyor, yani çok çeşitli ataları arasından hangisinden bahsedeceklerine, biyografilerini yazacaklarına ve torunlarına övgüde bulunacaklarına karar veriyorlar (Rorty, 1984: 70).

Giriş

Liberalizmin tarihsel olarak incelenmesine yönelik bir çalışma, söz konusu ideolojinin ortaya çıkış macerasından kaynaklı olarak İngiltere'nin siyasal tarihini incelemeyi ve yaşanan gelişmelerin ortaya çıkardığı sonuçlara odaklanmayı gerektirmektedir. Leveller hareketi incelemesi belki de bu gerekliliğin en üst seviyede hissedildiği bir konudur. Bazı çalışmalarda Türkçeye eşitleyiciler, düzleyiciler ve/veya tesviyeciler olarak çevrilen Leveller hareketinin ismi XVI. yüzyılın sonlarında ve XVII. yüzyılın başlarında ortak alanların (*common lands*) çitlenmesine (*enclosure*) karşı koyarak bu çitleri yıkan kişilere verilen isim olarak ortaya çıkmıştır (Moore, 1989: 17).¹ Bu çalışmanın konusunu oluşturan kişiler de çitleme hareketine karşı çıkmışlardır. Ancak bu ismi benimsemeleri ortak alanların ortak sahipliğinin korunmasından öte ortaya koydukları vizyonla ilişkilidir ve tarihsel gelişmelerle doğrudan bağlantılıdır. Leveller hareketi İngiliz İç Savaşları (1642-1651) sırasında yurttaşların temel ve siyasal haklarını kazanma mücadelesinde bir araya gelmiş insanlardan oluşan siyasal parti görünümünde bir oluşumdur. Hareketin siyasal parti görünümünde olarak tanımlanmasının nedeni parti programı şeklinde üzerinde fikir birliğine varılmış bir platformun olmamasıdır (Howell ve Brewster, 1970: 71). Hareketi siyasal düşünce tarihinde önemli kılan nokta ise İç Savaşlar döneminde hem

1 Leveller hareketinin ismine yönelik çeviri girişimleri faydalı olmasına karşın, Leveller hareketi özelinde bu durum harekete farklı nosyonların yüklenmesine sebep olmakta ve çoğu zaman onların marjinalleştirilmelerine neden olmaktadır. Leveller hareketinin eşitleyici bir tutuma sahip olması dahi tartışmalı bir durumdur. Bu nedenle hareketin isminin bir özel isim olarak değerlendirilmesi ve üzerine yapılan ve/veya yapılacak incelemelerin bu şekilde önkoşulsuz olarak yapılması gerekmektedir. Bu sebeplerle bu çalışmada hareketin ismi Türkçeleştirilmeden Leveller olarak incelenmiştir.

düşünsel hem de siyasal ve askeri alanlarda gösterdikleri faaliyetlerdir. Özellikle İç Savaşlar sırasında kurulan Yeni Model Ordu (*New Model Army*)² üzerindeki etkileri parlamenter hareketin yönünü belirlemiştir.

Leveller hareketinin ana fikirleri ve amaçlarına değinmeden önce bu hareketin ortaya çıkış noktası ve evirildiği noktaya ulaşmasına neden olan siyasal gelişmelerden birkaç cümleyle bahsetmek gerekmektedir. XVII. yüzyılın başında İngiltere’de hanedan değişikliği olmuş ve Tudor hanedanı tarafından uzun yıllar boyunca kurumsallaştırılmaya çalışılan parlamentonda kral (*King in Parliament*)³ ilkesi Stuart krallarca aşındırılmaya ve hatta ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Stuart krallarının arzuladığı mutlak iktidar parlamentonun toplantıya çağırılmamasına ve krallığa ilişkin kararların tek elden alınarak uygulanmasına yol açmıştır. Krallık iktidarı ülkenin tek yöneticisi olduğu ilanıya ilk olarak yeni vergiler ihdas etmiş, daha sonra belirli kişi ve şirketlere ticari imtiyazlar vermiş, savaş ilan ederek vergi yükümlülerine ödedikleri vergilere ek olarak ayrıca asker besleme zorunluluğu getirmiş ve nihayet kişilerin ibadet şekillerini tek tipleştirerek parlamento bileşenlerinin ve sıradan halkın tepkisini üzerinde toplamıştır. Bu sorunlar silsilesi Parlamentonun orta ve alt sınıfların desteğini alarak krallık iktidarına karşı haklarını arama yoluna gittiği İç Savaşların başlamasına neden olmuştur. Ancak İç Savaş patlak vermeden önce hem parlamento tarafından Haklar Dilekçesi (*Petition of Rights-1628*) gibi metinlerle krallık iktidarının ülkeyi yönetme biçimini teamüllere uygun hale getirmesi için taleplerde bulunulmuş hem de halka yönelik metinler kaleme alınarak krala karşı kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır.

İç Savaşın patlak vermesinden önce krallık iktidarına ve uygulamalarına karşı hem parlamento üyeleri hem de çalışmanın konusunu oluşturan Leveller hareketi öncüleri tarafından metinler kaleme alınarak halkın parlamento safında yer almasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Örneğin Leveller

2 Yeni Model Ordu, İngiltere’de geleneksel ordulardan farklı olarak üst kademelerin parlamentonun bir parçası olmadığı, sıradan bireylerden meydana gelen ve ülkenin her yanında faaliyet gösterecek parlamentoya bağlı bir ordu olarak 1645 yılında meydana getirilmiştir. İç Savaş sırasında krallık ordusuna karşı savaşılan küçük ölçekli ordular bölgesel olarak bir araya gelmişler ve diğer bölgelerde savaşmak istememişlerdir. Ayrıca bu orduların komutasındaki bireylerin parlamentoda yer alması ve bazılarının kralla anlaşma düşüncesine yatkın ya da taraftar olması bu orduların siyasi olarak parçalanmasına sebep olmuştur. Bu nedenlerle Yeni Model Ordu’nun meydana getirilmesi kararlaştırılmış ve Restorasyonun başlangıcına kadar (1660) bu ordu ülke içinde ve dışında faaliyet göstermiştir (Gentles, 2022).

3 Parlamentoda kral ilkesi kralın devletin yöneticisi olmasına karşın aynı zamanda parlamentonun da bir parçası sayılması ve devlete ilişkin özellikle bireyleri ilgilendiren kararlarda, savaş, vergi, ticari imtiyaz, dinsel konular vb., parlamentonun görüşünü ve onayını alarak hareket etmesi ilkesidir.

hareketinin öncülerinden John Lilburne'ün krallık iktidarı tarafından inanç ve vicdan özgürlüğüne (*liberty of conscience*) aykırı şekilde alınan dini kararlara karşı metinler kaleme aldığı, bireylerin inanç özgürlüğünün doğuştan hakları olduğunu savunduğu ve bu metinler nedeniyle hapsedildiği bilinmektedir. Yine hareketin öncülerinden Richard Overton ilk metinlerini benzer gerekçelerle inanç ve vicdan özgürlüğü üzerine kaleme almış ve keyfi krallık iktidarı uygulamalarına karşı çıkmıştır. Söz konusu metinlerin önemi ilerleyen süreçte savunulacak fikirlere bir başlangıç sunması açısından önemlidir. Bu metinlerde vicdan özgürlüğü tartışmanın ana konusu gibi görünmekle birlikte kral-halk karşılaşmasında tartışma bireylerin özgürlüğü ve hakları konuları üzerinden devam etmiştir. Bireyin özgürlüğü ve hakları tartışması ise söz konusu yazarların siyasal düzene ilişkin düşünceleri çerçevesinde toplum sözleşmesi (*social contract*) savunusuyla birlikte anayasa taslakları hazırlanmasıyla sonuçlanmıştır. Kısaca hareketin öncülerini tarafından (John Lilburne, Richard Overton, William Walwyn ve John Wildman vb.) gerçekleştirilen metinler aracılığıyla kamuoyu oluşturma çabası aynı zamanda bu metinler aracılığıyla hareketin ideolojik temellerinin atılmasını da sağlamıştır. Söz konusu kişiler ve takipçilerinin 1647 yılında bir araya gelerek siyasal parti görünümünde bir birliktelik oluşturmalarıyla Leveller hareketi ortaya çıkmıştır (De Krey, 2017: 84).

Leveller hareketinin temel savunusu bireylerin doğuştan hak (*birthright*) ve özgürlüklerinin olduğu ve bu hak ve özgürlüklerin siyasal iktidar tarafından bireylerin elinden alınamayacağıdır. Bu perspektifle Leveller hareketi temel ilkeler olarak, inanç ve vicdan özgürlüğü, adil yargılanma ilkesi, hukukun üstünlüğü, bütün erkek yurttaşlara oy hakkı, serbest ticaret hakkı, basın özgürlüğü, güçler ayrılığı, parlamentonun üstünlüğü ve temel hak ve özgürlükleri geniş bir kapsamda belirlemişlerdir. Bu ilkeleri hayata geçirebilmek adına anayasa taslağı hazırlayarak egemenliğin sahibi olduğuna inandıkları halkın meşru temsilcisi olduğunu düşündükleri parlamentoya sunmuşlardır (Overton, 2004). Sayılan ilkeler liberalizmin de temel ilkeleri olarak sayılmaktadır. Liberalizmin tarihsel ve modern anlamda dünyayı ve siyasal düşünceyi şekillendirme kabiliyeti açısından önemi düşünüldüğünde, Leveller hareketinin XVII. yüzyılın ilk yarısında ortaya koyduğu ilkelerin klasik liberalizmin başlangıcı sayılan John Locke'un ortaya koyduğu teoriden erken bir tarihe konumlandığı görülmekte ve hareketin önemi ortaya çıkmaktadır.⁴ Bu çalışmada

4 Klasik liberalizmin kurucuları arasında Thomas Hobbes da sayılmasına karşın Hobbes'un teorisinde mutlak iktidara tanıdığı sınırsız yetki nedeniyle Leveller hareketi kendisinden erken bir tarihe konumlanmasına karşın burada ismi sayılmamıştır. Ancak Leo Strauss (Strauss, 1999: 182) hak teorisi ortaya koyması nedeniyle kendisini liberalizmin kurucusu olarak tanımlamış ve yine toplum sözleşmesi kuramı üzerinden de Thomas Hobbes liberal olarak değerlendirilmektedir (Ward, 2020).

Leveller hareketinin temel ilkeleri, ortaya koydukları hak mücadelesi, hazırladıkları anayasa taslağı ve bu taslağı ilk olarak ortaya koydukları Putney Tartışmaları incelenerek bu ilkelerin John Locke'un teorisiyle olan benzerlik ve farklılıkları ortaya konacaktır. Bu incelemeyle hareketin liberal ideolojinin tarihindeki konumunu belirlemek ve Leveller hareketi düşüncesinin liberalizmin başlangıç noktasında yer alma ihtimalini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda klasik liberalizmin temel hatları kurucusu kabul edilen John Locke'un teorisi üzerinden kısaca incelenerek Leveller hareketinin savunduğu ve kaleme aldığı iddiaların liberal düşüncenin ve John Locke'un teorisiyle olan ilişkisi gözler önüne serilebilecektir.

1. John Locke ve Klasik Liberalizmin Temel İlkeleri

Klasik liberalizmin ilerlemesi devlet destekli zorlama ve baskılara-kölelik, gümrük vergileri ve ticari tekeller vb.- karşı, geç XVIII. yüzyılda başlamış ve geç XIX. yüzyılda devam etmiştir. Söz konusu süreçten Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar geçen sürede Amerika Birleşik Devletleri'nin anayasal bir cumhuriyet olarak kurulması, Kıta Avrupası'nda ortaya çıkan anayasalar, uluslararası ticaretin gelişmesi gibi gelişmeler klasik liberalizmin zaferleri olarak anılmıştır (Higgs ve Close, 2006: 7). Söz konusu gelişmelerin ortaya çıkmasının arkasında yatan büyük tarih ise antik Yunan dünyasına kadar uzanmaktadır. Bu uzantı liberal ideoloji açısından doğal hukuk kavramıyla gün yüzüne çıkmaktadır. Liberalizmin-XX. yüzyıldaki tartışmaların ardından klasik liberalizmin⁵- kurucusu olarak kabul edilen John Locke *Yönetim Üzerine İki İnceleme* (1689) eserinde teorisini doğal hukuk ve doğal haklar temelinden kurgulayarak savunularını gerçekleştirmiş, bireyin haklarını tanımlamış ve liberal düşüncenin temel yapı taşlarını ortaya koymuştur. Locke'un teorisinde bireyin siyasal toplum içerisindeki konumu ve hakları tartışması kralın mutlak iktidarına karşı çıkma süreciyle başlatılmıştır.

John Locke'un *Yönetim Üzerine İki İnceleme* eserinin birinci kitabında detaylı olarak tartıştığı ve ikinci kitapta da sürdürdüğü ve karşı tezler ürettiği

5 Liberalizmin başlangıcı erken XVI. yüzyıla kadar götürülebilse de liberal terimi ilk olarak 1812 yılında İspanyol parlamentosunda kullanılmıştır (Voegelin vd., 1974: 506). Klasik liberalizme klasik sıfatı ise XX. yüzyıl liberalizminden (yeni liberalizm ya da sosyal liberalizm) farklılığının ortaya konması ve sapmaların ortaya çıkarılması amacıyla tanımlanmıştır. Bu çalışmanın iddiasını kısmen desteklese de sonuç olarak farklı bir iddia sunan Conway, Leveller hareketinin liberal fikirler ortaya koyduklarını kabul etmekle birlikte klasik liberalizmin ilk kanonik ifadesini John Locke'un *Yönetim Üzerine İki İnceleme* eserinde bulduğunu savunmuştur (Conway, 2008: 296).

tartışmalardan bir tanesi kralların ülke yönetimine içkin sahip olduklarını iddia ettikleri ilahi hak doktrini. İlahi hak doktrini XVII. yüzyılın kargaşalı yıllarında Robert Filmer aracılığıyla *Patriarcha* (1680) isimli eserde detaylı olarak savunulmuştur. Ancak bu iddia Filmer ile ortaya çıkmamış, uzun yıllar boyunca kral ve destekçileri tarafından savunulan iddialar kendisi tarafından “sistematik” bir biçimde ortaya konmuştur. Filmer, Hristiyanlığın kutsal kitabı İncil aracılığıyla temellendirmeye çalıştığı kralların ilahi hakları doktrini Adem peygamber üzerinden tasarlamıştır. Toplumun bir aile olduğunu ve bu ailenin de tek bir kişiden, bir erkekten meydana geldiğini savunarak kralın da benzer özelliklerine atıfta bulunmuş ve kralın ülkenin babası ve sahibi olduğu ve onun mutlak otoritesine itaat edilmesi gerektiğini savunmuştur (Filmer, 1949: 11-12). Filmer’in doğa kanunları ve ilahi kurallar aracılığıyla kralın haklarını ve mutlak otoritesini savunması söz konusu iddialara özellikle kralın mutlak otoritesine karşı çıkan John Locke’un doğal hukuk ve doğal haklar kavramlarına detaylı olarak odaklanmasını gerektirmiştir. *İkinci İnceleme* eserinde söz konusu kavramlar ve düşünürün temel savunuları doğa durumu (*state of nature*) tasarımı aktarılmış ve doğa durumundan çıkış toplum sözleşmesi (*social contract*) aracılığıyla gerçekleşerek egemenliğin kaynağının halk olduğu ortaya konmuştur.

John Locke doğal hukuk konusuna ilk olarak *Essays on the Law of Nature* (*Doğa Kanunu Üzerine Makaleler*) metinlerinde odaklanmıştır (Locke, 2002). Bu makalelerde Locke doğal hukuku kanıtlamaya ve doğal hukukun insanlara nasıl hissedildiğine yoğunlaşmıştır. Locke’a göre, doğal hukukun varlığı şüphesizdir ve kaynağı tanrıdır. Doğal hak ise “bir şeyi özgürce kullanmamız gerçeğine dayanır” şeklinde tanımlanmıştır (Locke, 2002: 82). *İkinci İnceleme* eserinde ise doğa yasası ve doğal haklar doğa durumu anlatısı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Doğa durumunda insanlar eşit ve özgürdürler ve bir kargaşa ortamı yoktur. Locke’un doğa durumu, doğa yasaları çerçevesinde insanların özgürce hareket ettikleri bir serbesti ortamı şeklinde tasvir edilmiştir. Bu tasarımda insanlar arasında hiyerarşi bulunmamaktadır ve eşitlik ortamı vardır. İnsanlar tanrı tarafından eşit yaratılmışlardır. Hiçbir insana diğer insanlar üzerinde herhangi bir otoriteye sahip olacağı bir hak tanınmamıştır (Locke, 2018). Doğa yasası doğa durumundaki insanlar arasında kargaşanın ortaya çıkmasına mâni olan güç olarak tanımlanmıştır. Bu ortamdaki insanlar doğa yasasını aklın (*reason*) kurallarıyla algılamakta, akıl da bu insanlara diğerlerinin hayatına, sağlığına, özgürlüğüne ve/veya mülkiyetine müdahale etmemesi ve zarar vermemesi gerektiğini öğütlemektedir. Görüldüğü üzere doğa yasasının hakim olduğu ortamda doğal haklarla⁶ donatılan insanlar Locke’un doğa

6 Locke bireylerin doğal haklara sahip olduğunu ve bu haklara olan bağlılıklarını İkinci İnceleme eserinin önsözünde özellikle vurgulamıştır (Locke, 2016: ix).

durumunun başat aktörleridir. Bu başat aktörler toplum sözleşmesi yaparak sivil toplumun ortaya çıkmasını sağlayacak ve siyasal iktidarın sınırlarını belirleyeceklerdir. Bu sınırın belirlenmesi insanın özünde ya da doğa durumunda sahip olduğu özgürlüğün korunması açısından gerekli görülmüştür. Doğa durumunda mülkiyeti⁷ (hayat, hürriyet, sahiplik) üzerinde tasarrufa sahip olan bireylerin sözleşme aracılığıyla sivil topluma geçmesindeki amaç mülkiyetlerini korumaktır dolayısıyla sözleşme sonrasında korunması gereken asıl unsur da mülkiyetleridir (Locke, 2018). Bu durum Locke'un siyasal iktidar tanımında açıkça ifade edilmiştir. Siyasal iktidar, "mülkiyeti düzenlemek ve korumak için ölüm cezasını ve dolayısıyla diğer bütün daha hafif cezaları da içeren yasalar yapma; ...hakkı olarak" (Locke, 2018: 8) tanımlanmıştır.

Söz konusu siyasal iktidarın ortaya çıkışı toplum sözleşmesiyle gerçekleştirilmiştir. Doğa durumundan çıkışı sağlayacak anlaşma siyasi birlik kurmak ve sivil toplum oluşturmak üzere insanların rızalarıyla (*consent*) gerçekleştirilmektedir (Locke, 2018: 16). Bu anlaşma ortak yargı organını oluşturarak doğa yasasının sınırları içerisinde pozitif hukuku ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde insanların rızalarını sunarak katıldıkları siyasal toplumun bileşeni oldukları tescillenmiş olmakta ve sıradan bir anlaşma sonucu bir araya gelmiş insan topluluklarından farklılıkları ortaya çıkacaktır. Toplum sözleşmesi aracılığıyla bir araya gelmeyi kabul eden çoğunluk meşru iktidarın ortaya çıkmasını sağlayarak kendileri üzerinde otorite tesis etmiştir. Ancak bu otorite sınırlıdır ve bu iktidar farklı organlarca temsil edilecek biçimde bir denge⁸ yöntemi benimsenmiştir (Locke, 2018: 70). Siyasal yönetimin ihdas edeceği ilk pozitif yasa yasama gücünün/organının oluşturulmasıdır. Bu gücün üzerine kurulduğu ilke ise toplumdaki her bir bireyin korunması sorumluluğudur.

7 Leveller hareketi metinlerinde de görüleceği üzere XVII. yüzyıl İngiltere' sinde mülkiyet kişilerin hayatları, bedenleri, sahiplikleri, özgürlükleri ve bazı konularda haklarını da kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu nedenle hem Locke'un metinlerinde hem de Leveller metinlerinde mülkiyet kelimesinin geçtiği cümlelerde cümlenin kapsama göre değerlendirme yapılmış ve genel olarak sahiplik kelimesi tercih edilmiştir. İngiltere'de mülkiyet (*property*) hakkının sadece sahipliklere ilişkin kullanımı XVIII. yüzyılda William Blackstone gerçekleştirilmiştir. Blackstone kavramı, nesnelere ilişkin despotik *dominiona* sahipliğin ve diğer bireylerin bu sahiplikten dışlanması şeklinde tanımlamıştır (Blackstone, 2016: 1).

8 Locke'un tasarladığı bu dengeleme durumu iptidai bir güçler ayrılığı ilkesi olarak tanımlanabilir. *İkinci İnceleme*'de yasama organı sistemin merkezine yerleştirilmekte, bu yasama organının ihdas ettiği yasalar çerçevesinde yürütme organı hareket etmekte ve bağımsız yargı organları tesis edilmektedir. Ancak bu organların üyelerinin yozlaşmaları veya mutlak güç sahibi olmaya çalışmaları riski her zaman göz önünde bulundurulmaktadır. Bu durum sivil toplumdaki insanları doğa durumu şartlarına geri döndürecek bir ortamdır ve insanlar bu tarz gelişmelerle doğal haklarını yeniden ele geçirerek yeni bir sözleşme yapmak için bir araya geleceklerdir.

Yasama gücü toplumun üyelerinin⁹ seçtiği temsilcilerden oluşmaktadır. Yasama organı tarafından onaylanmayan hiçbir buyruk ya da ferman yasa olarak tanımlanmamakta ve bu güce sahip olmamaktadır (Locke, 2018: 87). Halkın itaati yasama organıdır ve yürütme organı yasaların buyurduğunun ötesinde bireylerin mülkiyetleri üzerinde tasarrufa sahip değildir. Yönetim biçimine bakılmaksızın yürütme iktidarını elinde tutan kişi ya da kişiler yasama tarafından kabul ve ilan edilen yasalara uygun olarak ülkeyi yönetmek zorundadır (Locke, 2018: 90). İlan edilmiş yasalar her bir birey için herhangi bir ayırım kabul edilmeden her bir bireye eşit bir biçimde uygulanacaktır (Locke, 2018: 94). Kanun önünde eşitlik tesis edilecektir.

Yürütme organı yasama organına dahil olan bir kişi olmadığı sürece hangi konumda bulunursa bulunsun yasama organına bağlı ve ona karşı sorumludur. Yürütme organının yasamanın toplanması ve/veya çalışmalarına engel olması durumunda toplum meşru olmayan bu faaliyetlere güç kullanarak karşı koyma (direnme) hakkını kendisinde bulacaktır (Locke, 2018: 101-102).¹⁰ Direnme hakkını ortaya çıkaran diğer durumlar ise oy hakkına sahip kişilerin ve seçim sistemlerinin toplumun onayı olmadan değiştirilmesi ve ülkenin yabancı bir iktidarın hakimiyetine bırakılması yasamanın ve yönetimin yeniden kurulacağı anlamına gelmektedir (Locke, 2018: 140-141). Yasama organının dağıtılması ya da dağılması sivil toplum durumunun sona ereceği ve doğa durumuna geçileceği anlamına gelmektedir. Çünkü Locke'a göre "yasama, devlete biçim, yaşam ve birlik veren ruhtur" (Locke, 2018: 139).

9 Locke toplum sözleşmesi kurulurken bireylerin rızaları konusunu detaylı olarak tartışmakla birlikte siyasal düzenin kurulması sonrasında parlamentodaki temsilcileri belirleyecek seçmenlere ilişkin net bir açıklama yapmamıştır. Bu konuda açık (*express*) ve örtük (*tacit*) rıza kavramları devreye girmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere Locke toplum sözleşmesine dahil olan bireylerin açık rızasının sunulması gerektiğini belirtmiştir (Locke, 2018: 127-128). Toplum sözleşmesinin yapılmasının ardından muğlak bırakılan oy hakkı konusuna ilişkin araştırmacılar tarafından öne sürülen iddialar için (Brockner, 2009; Cohen, 1986: 301-303; Hughes, 1990: 423-424; Simmons, 1998: 163; Wood, 1992: 671; Wood, 1994: 331) kaynaklarına göz atılabilir.

10 Locke'un burada aktardığı durum XVII. yüzyıl İngiltere'sinde defalarca yaşanmıştır. Çalışmada kısaca aktarıldığı üzere İç Savaş'ın patlak vermesi ve Leveller hareketinin ortaya çıkışına giden yol kral I. Charles'ın parlamentoyu toplantıya çağırması ve parlamentonun çalışmalarını dikkate almamasıdır. Restorasyon süreci sonrasında da benzer durumlar yaşanmış ve Locke tarafından bu detaylar düşünülerek teorisine aktarılmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere Leveller hareketi yazarları da benzer iddialarla krala karşı direniş hareketini desteklemişler ve faaliyete geçmişlerdir.

Locke'un teorisine ilişkin açıklanması gereken son unsur ise mülkiyet tanımlamasıdır. Doğa durumunda dünyadaki nesnelere sahipsiz bir durumda olmasına karşılık insan kendi kişisi üzerinde tanrı ve doğa yasasından kaynaklanan ve doğuştan itibaren kendisine ait olan mülkiyete (*self-proprietty*) sahiptir. Bu sahipliği sayesinde emeğini şeylere katmasıyla birlikte söz konusu şeyi kendi mülkiyeti altına almaktadır (Locke, 2018: 23-26). Şeylerin mülkiyetine dair açıklama bu şekilde yapılmıştır ancak daha önce de aktarıldığı üzere mülkiyet geniş bir kapsamda kullanılmaktadır. Locke mülkiyeti bireyin kendisinde (*his person*), sağlığında, vücut bütünlüğünde (*limb*), hayatında, hürriyetinde, mülkünde, malları (*goods*), sahipliklerinde (*possessions*), servetinde (*fortune*) ve dininde (*religion*) sahip olduğu şeyler olarak tanımlamıştır (Locke, 2018: 218-219). Sivil toplumun kurulması ile birlikte de mülkiyet yasal koruma altına alınacaktır çünkü mülkiyet sözleşmeye dahil olan insanların siyasal iktidara devretmediği unsurların başında gelmektedir. İnsan kendisinin sahibi olması dolayısıyla doğal hakkı olarak yaşamına, özgürlüğüne ve emeğini katarak kendisine ait kıldığı mülkiyete sahiptir.

Locke üzerinden aktarılan liberal teorisinin mesajı birey ve bireyin hakları vurgusudur. Söz konusu haklar negatif özgürlük temelinden tanımlanmış, devlet aygıtının müdahalesinden kişinin korunması ile açıklanmıştır. Bireylerin temel ve mülkiyet haklarının büyük önem taşıdığı liberal teoride siyasal ve yasal haklar öncelikli bir konuma yerleştirilmiş ve bu haklar belirli sorumluluklarla dengelenmiştir. Ancak Locke siyasal haklar konusunda genel çerçeveyi çizmekle birlikte Leveller hareketinde görüleceği üzere kimlerin oy hakkına sahip olduğuna dair net ifadeler kaleme almamıştır. Locke incelemesinin ardından Leveller hareketinin düşünsel temelleri aktararak çalışmanın amacı olan Leveller hareketinin liberal teorisinin tarihindeki yeri tartışılmaya devam edecektir.

2. Leveller Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Felsefi Temelleri

Leveller hareketi öncüleri (John Lilburne, Richard Overton, William Walwyn, John Wildman vb.) siyasal görüşlerini *tract* adı verilen makale benzeri kısa metinlerle, dilekçelerle ve hazırlanan anayasa taslakları aracılığıyla takipçilerine ve İngiliz halkına ulaştırmaya çalışmıştır. Giriş bölümünde kısaca aktarıldığı üzere yayın faaliyeti I. Charles'ın parlamentoyu saf dışı bırakan keyfi yönetimine, bu keyfi yönetim dolayısıyla uygulanan ayrıcalıklı ticaret politikalarına ve en görünür şekilde de vicdan özgürlüğüne (*freedom of conscience*) karşı gerçekleştirilen hamlelere yönelik olarak başlamıştır. XVII. yüzyılda İngiltere'de birçok farklı dini akım bulunmaktadır ancak krallık idaresi

dua kitabı yayınlıyarak ibadet şekli konusunda Anglikan kilisesinin yöntemlerini benimsemeyi ve uygulamayı tüm tebaaya zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk resmi dini metodun dışına çıkanlara para cezaları ve çeşitli kısıtlama ve zorlamalarla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Leveller öncüleri 1640'lı yılların öncesine uzanan yayın faaliyetleri ile bu zorunluluğa karşı çıkmış ve bireylerin doğal ve doğuştan hakları olduğu iddiasıyla vicdan özgürlüğüne uzanan iddialarını dile getirmeye başlamışlardır. İnsanların doğruyu bulabilecek iradeye ve öze sahip olduğuna inanan Leveller öncüleri bu düşünce temelinden bireylerin sahip olduğunu iddia ettikleri vicdan özgürlüğüne ulaşmışlardır. İnsan doğasında bulunduğunu düşündükleri bu potansiyelin yönetici iktidarın oluşturacağı uygun kanunlarla kolaylıkla ortaya çıkacağını iddia etmişlerdir. John Lilburne insanların içinde barındırdığını iddia ettiği ilahi unsurların meşru yönetimler aracılığıyla ortaya çıkarılabileceğini savunurken; Richard Overton da insanların potansiyelinin ortaya çıkarılabileceğinin ve tiranlığın üstesinden gelenebilmesinin özgürlük ve mülkiyetin ele geçirilmesiyle başarılacağını, bunun da insanların eğitim sürecine dahil edilerek yaşam koşullarını değiştirmek üzere gerçekleştirilebileceğini iddia etmiştir (Foxley, 2012: 281). Bu savunuların arkasında Leveller öncülerinin insan doğasında bulunduğuna inandıkları aklın ilkelerini ortaya çıkarma isteği yatmaktadır. Bu amaçlarla siyasal sistemin revize edilmesi ya da yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunarak bireylerin özgürlüklerini elde edebilmeleri için siyasal arenada hak mücadelesine girişilmesi gerektiğini tekrar ederek düşüncelerini kaleme almaya devam etmişlerdir.

Doğal hak ve/veya doğuştan hak kavramları kral ve yanlılarının savunduğu kralın tanrı tarafından bağışlanan egemenlik hakkı ya da ilahi hak (*divine right*) iddiasının antitezidir. Kral yanlıları hem dini kaynaklar hem de feodal gelenekleri kralın mutlak iradesini keyfi olarak kullanabilmesi adına etkili bir biçimde kullanmışlardır. Bu iddialar kralın tebaasını onun asları, çocukları, uyrukları şeklinde konumlandırmak için kullanılmıştır. Leveller öncülerinin *free-born* ve/veya *free-man* (özgür doğmuş, özgür insan/adam) mahlasını kullanmalarının bu duruma tepki olarak gerçekleştiği düşünülmektedir (Foxley, 2004: 851). Leveller yazarlar söz konusu iddialar üzerinden gerçekleştirilen kralın faaliyetlerinin ve ilerleyen süreçte rakip oldukları parlamentonun aristokrat üyelerinin iddialarının kendilerini vassal ya da köle konumuna düşürmek olduğunu savunmuşlardır. Bu sebeple birçok metinde kendilerini ve özgür halkı vatandaş (*citizen*) olarak tanımlamışlardır (Lilburne, 1647).

Leveller düşüncesinde tüm insanlar eşittir. Lilburne, Adem ve Havva'dan beri hiç kimsenin diğerleri üzerinde güç, şeref, onur gibi unsurlarda üstünlüğe sahip olmadığını ve insan olarak her bir bireyin eşit olduğunu savunmuştur (Lilburne, 1647). Leveller düşüncesindeki insanların eşitliği fikri insanların

doğal ve doğuştan hakları olduğu savunusu üzerinden siyasal alandaki bireylerin konumu üzerinden tartışılmıştır. Overton, *An Arrow Against All Tyrants and Tyranny* (1646) metninde doğal hak kavramı ile İngiliz tarihindeki gelişmeleri birlikte yorumlayarak halkın egemenliğini savunmuş ve soylular ve kralın üstünlüğünü reddetmiştir (Overton, 2004). Leveller yazarlar doğal haklara insanın özünde bulunan ve yine doğa aracılığıyla kendisine sunulan doğal güç (*natural power*) vasıtasıyla ulaşıldığını iddia ederek yasal haklara giden süreci bireylerin kendilerinde bulunan doğal güçlerini temele yerleştirerek tamamlamışlardır (Lilburne ve Walwyn, 2004). İnsanların doğal gücü onlara haklarını koruma ve uygulama kabiliyeti vermektedir. Ancak bu durumun sınırı bulunmadığı için ölçüt yine Overton tarafından kaleme alınmıştır. Bireyin özgürlüğünün sınırı başka bireylere zarar verme ve onların özgürlüklerinin sınırıyla belirlenmiştir. Bu konuda sınırları çizen doğal hukuk genel çerçeve olarak devreye sokulmuştur. Overton, insanların tanrı tarafından doğa vasıtasıyla sunulan eşit yaratılışa sahip olduklarını ve bu nedenle hiçbir kimsenin özgürlük ve mülkiyetinin diğer bireyler tarafından elinden alınamayacağını, böyle bir hareketin doğa yasasının ihlali olduğunu belirtmiştir.

Leveller öncüleri ve hareketin içerisinde yer alanların her fırsatta haklar konusuna yoğunlaşmaları, kaleme aldıkları her yazıda kendisini göstermektedir ve bu durum yasal ve siyasal eşitlik¹¹ ilkesine ulaşmak amacıyla yapılmıştır. Tasarlanan ilk anayasa taslağı olan Halkların Anlaşması (*The Agreement of the People, for a firme and present Peace, upon grounds of Common-Right/ First Agreement*) belgesinde de bu vurgu açıktır. Hiçbir kişinin unvan, doğum, mülk vb. temelinden ayrıcalıklı addedilemeyeceğini ve tüm İngiliz bireylerinin kanun önünde eşit olduğunu ısrarla vurgulamışlardır (Wolfe, 1944: 226-228). Hareketin ve öncülerinin doğal hak kavramına bakış açısı Overton'ın *An Arrow Against All Tyrants and Tyranny* makalesinde slogan kavramlarla kaleme alınmıştır. Tüm insanlar doğa tarafından eşit yaratılmışlardır ve özgürlük, bağımsızlık ve sahiplik (*freedom, liberty, and propriety*) bağlamlarında aynı haklarla doğmuşlardır (Overton, 2004). Bu üçlemenin klasik liberalizmin temsilcisi sayılan John Locke'un (ikinci inceleme madde 87'de açıkça belirttiği) hayat, hürriyet ve mülkiyet (*life, liberty, and property*) üçlemesiyle büyük benzerliği dikkat çekmektedir (Locke, 2018: 57).

11 T. M. Bejan, Leveller yazarlarının eşitliğe (*equality*) dair söylemlerine odaklanan derinlemesine bir inceleme gerçekleştirerek, yazarların eşitlikten ziyade denklik-benzerlik (*parity*) çerçevesinde iddialarını gündeme getirdiklerini savunmuştur. Bejan'ın temelde iddia ettiği şey Leveller öncülerinin üst sınıflarla eşleşme, onların elinde olan hak ve ayrıcalıklara erişme isteğiyle mücadelelerine odaklandıklarıdır (Bejan, 2022).

Leveller düşünce sisteminin dikkat çeken önemli noktalarından bir tanesi de Lilburne ve özellikle Overton tarafından ortaya konan ve düşünce temellerini seküler bir ifade üzerinden aktaran her bir bireyin kendi kişisine sahip olduğu (*self-propriety*) tezidir.¹² Overton bu ilke üzerinden yani her bir bireyin kendi kişinin sahibi olması sebebiyle doğal haklarını kullanabilmesi ve bu sahipliğini emek harcıyarak nesnelere katması ve sahiplik anlamında mülkiyet elde etmesini açıklamıştır. Ancak en önemlisi bireyin kendisinin sahipliğinin gerçek kılınabilmesi için siyasal alana kendi aklı ve rızasıyla ulaşmasının temel ilke olarak benimsenmesidir. Kısaca Overton'un düşüncesinde birçok şeyin kaynağında yer alan *self-propriety* modern anlamda kişinin kendini gerçekleştirmesinin ve kamusal alanda bir birey olarak var olmasının koşulu ve kaynağıdır.¹³ Overton bu sahipliğin gasp edilmesinin ya da ortaya çıkmasının engellenmesinin doğal hukukun ihlali olduğunu ve insanlar arasındaki hakkaniyet ve adaletin ortadan kalması anlamına geldiğini tekrarlamıştır (Overton, 2004).

Doğa yasası tarafından insanlara bahşedilen doğal haklar vazgeçilmez (*inalienable*) ve ihlal edilemez (*inviolable*) haklardır. Doğanın gözünde her birey kral, papaz ya da peygamberdir ve otoritenin ortaya çıkması doğal haklara ve özgürlüklere sahip kişilerin rızası, yetkilendirmesi ve belirli insanları temsilci olarak seçmesi sonucu oluşmaktadır (Kennedy, 2008). Bu düşünce Overton'a aittir ve bu savunusunun kral ve soyluların parlamento üzerindeki egemenliklerini eleştirmek ve parlamentonun halkın gerçek temsilcisi olduğunu savunmak için kaleme aldığı açıktır. Overton, Leveller düşüncesinin rıza ve temsil unsurlarını bu cümlelerle ilan etmiştir. Yapılan doğal hak tanımlaması ve doğal haklar temelinden halkın egemenliğini savunması söz konusu dönem açısından ciddi derecede radikal bir tutumdur.

Doğal haklar savunusuyla başlattıkları temel haklar, siyasal haklar ve mülkiyet haklarına ilişkin mücadeleleri farklı metinlerle derinleştirilerek devam ettirilmiştir. Siyasal iktidarın ortaya çıkması ve meşruiyetine ilişkin ortaya attıkları toplum sözleşmesi savunusu İngiliz liberal teorisyenler arasındaki ilk örnektir. John Lilburne *Regal Tyranny Discovered* (6 Ocak 1647) başlıklı metninde hukuki olarak kurumsallaşmış gücün ortak anlaşma ve karşılıklı rızayla kurulduğunu ve bu gücün rızasını (*consent*) sunanların refahı ve mutluluğunu sağlamak adına hareket edilmesi için uygulayıcıya emanet edildiğini kaleme

12 Yukarıda aktarıldığı üzere Locke'da kişinin kendisinin sahipliği (*self-propriety*) üzerinden bireylerin hakları tartışmasına girişmiştir.

13 C. B. Macpherson, Overton'un bu tanımlaması üzerinden Leveller hareketini kapitalist düşünce sisteminin ilk nüvesi olarak tanımlamış gerekçe olarak da öncelikle sahiplenici bireycilik kavramını sunmuştur. Bu düşüncenin Hobbes ve Locke'da da bulunduğunu kanıtlamaya çalışmıştır (Macpherson, 1962).

almıştır (Lilburne, 1647). İngiliz halkının ve kendilerinin parlamento etrafında toplanarak krala karşı direnmelerini parlamentonun halkın temsilcisi ve egemen güç olmasına bağlamışlardır. Aynı zamanda I. Charles'ın krallığın başına geçerken yemin ettiğini ve halkla sözleşme yaptığını ancak Lilburne'ün ifadesiyle ortak rıza ve karşılıklı anlaşmaya uyulmadığı için direnişe geçildiği aktarılmıştır. Lilburne, Leveller hareketi adına İngiliz krallarının başa geçiş usulleri, Magna Carta ve geleneksel hukuku harmanlayarak İngiliz halkının Norman fethi (1066) öncesindeki yaşam biçimlerine atıfta bulunarak bir doğa durumu ve toplum sözleşmesi tasarısı çizmiştir. Direnme teorisini de bu ilkeler bağlamında kurgulayarak *Regal Tyranny Discovered* metninde I. Charles Stuart'ın tanrı olmadığı, yalnızca bir insan olduğu ve bulunduğu pozisyonu sözleşme vasıtasıyla elde ettiği, dolayısıyla kendi kendisine yasalar ihdas edip İngiliz halkına bu yasaları dayatamayacağını, sözleşmenin ilkelerine bağlı kalmak zorunda olduğunu savunmuştur. Ancak kralın bu sözleşme ve anlaşmayı bozduğunu, kendisinin de aklın ilkeleri ve doğanın öğrettikleri üzerine kendisini korumaya ve savunmaya başladığını açıklamıştır. Doğa kanunları gereği insanların eşit olduğunu ve kimsenin tanrı ya da egemen olmadığını ve aklın ilkelerinin kendisinin rızası olmadığı sürece hiçbir yasanın hükmü altına girmemesi gerektiğini buyurduğunu belirterek rıza (*consent*) doktrini de tanımlamıştır (Lilburne, 1647). Bu düşünce kişilerin bir otoriteye neden bağlılık gösterecekleri ya da göstermeyeceklerinin açıklaması olduğu gibi liberteryen düşüncenin de temel ahlaki problemleri arasında yer almaktadır (Smith, 2016). Leveller hareketinin ileri sürdüğü direnme teorisi ve rıza doktrini kral I. Charles'ın birinci İç Savaş'ta mağlup edilmesi sonrası hareketin yan yana savaştığı ve entelektüel olarak yakın konumda olduğu parlamentoda gücü eline geçiren Oliver Cromwell ve taraftarlarına karşı yöneltilmiştir. Ancak ikinci İç Savaş'ın başlaması ile 1649 yılına kadar bu söylemler kral ve güçlerine karşı parlamentonun üstünlüğü ilkesi üzerinden krallık iktidarının keyfi iradesine karşı sürdürülmüş ve halkın gerçek temsilcisinin parlamento olduğu savunulmuştur. Bununla birlikte parlamentonun üstünlüğünü savunurken dahi yurttaşların siyasal iktidarın yaratıcısı olduğu ve bu sebeple yurttaşların sınırlamalar olmadan yerel yönetimler ve merkezi yönetimin belirlenmesinde rol oynaması (rıza göstermesi) gerektiğini defalarca kaleme almışlardır.

Leveller hareketi yazarlarının, her ne kadar bazı araştırmacılar tarafından hareketin başlangıcı itibariyle cumhuriyet rejimini savundukları iddia edilmesine karşın kral I. Charles idam edilip (*regicide*) *commonwealth* ya da cumhuriyet rejimi (1649-1653) kurulana kadar krallık kurumunun ortadan kaldırılması ve cumhuriyet rejimine geçilmesi konusunda baskın bir söylemleri olmamıştır. Hedeflerinde güçler ayrılığının tanımlandığı, hukuk erkinin bağımsız ve tarafsız şekilde faaliyet gösterdiği, yasamanın devletin kurumsal yapısının temelini yerleştirildiği anayasalı bir düzen bulunmaktadır (Prince vd., 1944). İç savaş

öncesinde dile getirdikleri unsur kralın geleneksel pozisyonuna dönmesi, parlamentonun toplanma zamanlarında toplantıya çağırılarak vergi, savaş, temel haklar vb. konulardaki onay gücünü tekrar kazanması ve dinsel özgürlüktür. Ancak İç Savaş'ın başlaması ve birinci İç Savaş'ın ardından I. Charles'ın hapis tutulduğu yerden kaçarak ikinci İç Savaş'ın başlamasına neden olmasının ardından krallık rejiminin Lordlar Kamarasıyla birlikte sonlandırılmasına ilişkin söylemlerde bulunmuşlardır. Cumhuriyet (*commonwealth*) rejiminin kurulması sonrasında ortaya çıkan Devlet Konseyi'nin (*Council of State*) oluşturulma yöntemine de karşı koymuşlar ancak Oliver Cromwell'in bu dönemde gücünü artırmış olması ve Leveller temsilcileri ve takipçilerini tasfiye etme yolunu tutması bu çabaların kısıtlı kalmasına neden olmuştur. Parlamentonun devlet idaresinde egemen olduğu pozisyonda Leveller hareketinin neden bu yönetime karşı çıktığının anlaşılması ise birinci İç Savaş sonrasında gerçekleştirilen Putney tartışmalarının incelenmesi ile açıklanabilecektir.

3. Putney Tartışmaları ve Oy Hakkı Mücadelesi

Putney Tartışmaları (*Putney Debates*-1647) ismiyle tarihte yerini bulan ve yeni model ordudaki karışıklıkları (ordunun ücret ödenmeden dağıtılması isteği gibi) gidermek için bir araya gelen ordu temsilcileri arasındaki görüşmeler (Leveller yazarlarının da tesiriyle) devletin yapılanması, kralın gelecekteki rolü, siyasal hak ve mülkiyet hakkına dair görüşlerle İngiliz siyasal tarihinde iz bırakmıştır. Putney Tartışmaları, Leveller kanadının etkisiyle, bu tartışmalarda ilk kez gün yüzüne çıkan Halkların Anlaşması (*An Agreement of the People*) anayasa taslağı üzerinden şekillenmiştir. Anayasa taslağında bütün özgür İngiliz erkeklerine oy hakkı talebinde bulunulmuş ve bu talep siyasal iktidarın halkın rızasıyla (*consent*) kurulması ilkesine dayandırılmıştır. Leveller öncüleri İç Savaş'ın ancak halkın rıza gösterdiği ve içerisinde yer aldığı yönetimin oluşturulmasıyla sona ereceğini savunmuşlardır. Ancak aristokrat kökenli grubun liderliğini yapan Henry Ireton ve Oliver Cromwell oy hakkının tüm özgür İngiliz erkeklerine verilmesi konusunda mülkiyete (sahiplik anlamında) oranlı bir temelden karşı çıkmışlardır. Bütün özgür İngiliz erkeklerine ya da mülkiyete sahip olmayan İngiliz erkeklerine oy hakkı tanınmasının mülkiyetin (mülk ve sahipliklerin) eşitlenmesiyle sonuçlanacağını savunmuşlardır. Bu iddialar sonrasında yaşanan tartışmaların ardından Leveller öncüleri sadaka alanlar, devletten yardım alanlar ve yirmi bir yaşından küçük olanlar haricinde tüm İngiliz erkeklerine oy hakkı talep etmişlerdir. Yerel yönetimlerde de benzer şekilde yerelde yaşayan insanların faal olduğu bir tasarım önermişlerdir. Kanun önünde eşitlik savunusunun önemli bir yer tuttuğu tartışmalarda ilkel de olsa güçler ayrılığı ilkesini de gündeme taşımışlardır.

Putney Tartışmaları'nın siyasal düşünce tarihi açısından değerlendirilmesi gereken en önemli noktası Leveller yazarlarının peşinde olduğu her özgür erkek yurttaşa oy hakkı (*manhood franchise*) ve Henry Ireton ve destekçilerinin dile getirdiği mülkiyete dayalı oy hakkı (*property franchise* ya da *freeholder franchise*) iddialarıdır. İki grup arasında cumhuriyetçiliğe bakış, yurttaşlığa dair temellendirmeler ve yurttaşların temsiliyeti konularında ciddi farklılıklar vardır. Bu farklılıklar en bariz biçimde oy hakkı konusunda ortaya çıkmıştır. Halkların Anlaşması anayasa taslağının birinci maddesinin tartışmalarda okunması ile Henry Ireton oy hakkı tartışmasını başlatmıştır. Ireton, ilk maddede kaleme alınan bölgeler, ilçeler ve diğer yerleşim birimlerindeki temsilciliklerin yeniden düzenlenmesi talebine karşı, mevcutta oy hakkına sahip olanların mı yeniden oranlanması yoksa söz konusu bölgelerde yaşayan kişilerin tamamının mı oy kullanma yetkisine sahip olması gerektiğini anlayamadığını ve eğer ikinci seçenek savunuluyorsa bu isteğe karşı düşüncelerini ifade etmek istediğini belirterek mülkiyete dayalı oy hakkı (*freeholder franchise*), evrensel oy hakkı (*universal suffrage*) tartışmasını başlatmıştır. Henry Ireton konuşmasını yaparken Nicolas Cowling, Norman istilasını öncesinde İngiliz halkının elinde bulunduğunu düşündükleri eşit oy hakkını talep ettiklerini belirterek konuşmayı bölmüştür. Maximilian Petty de Norman istilasının bireylerin doğuştan gelen haklarını (*birthrights*) ellerinden almadığını, bireylerin temsilcilerinin belirlenmesinde eşit söz hakkı olması gerektiğini ifade etmiştir (Robertson, 2018: 85). Petty'nin ardından Thomas Rainsborough Putney Tartışmaları'ndaki en meşhur cümleleri kurmuştur.

İngiltere'deki en yoksul kişinin, en üstün gibi, yaşayacak bir hayata sahip olduğunu düşünüyorum ve bundan dolayı bayım, bence açıktır ki bir yönetim altında yaşayacak herkes kendi rızasıyla kendisini o yönetimin altına koymalıdır ve yine düşünüyorum ki İngiltere'deki en yoksul kişi kendisine söz hakkı verilmeyen bir yönetimin altına girerek onun kurallarına uymakla yükümlü değildir; ve eminim ki bu düşünceye itirazları duyduğumda o kişinin İngiliz olup olmadığından şüphe duymalıyım (Robertson, 2018: 8).

Henry Ireton, bu cümlelere “bunun anlamı yerleşik halkın sayısına göre?” sorusuyla yanıt vermiştir. İngiltere'de doğmuş insanların doğuştan haklarını kabul eden Ireton, mülkiyete bağlı oy hakkı ilkesini talep eden konuşmasını krallığın anayasası ve yerel çıkarlarıyla ilişkilendirmiştir. İngiltere'deki insanların birbirlerinden farkları olmadığını, ülkenin havasından, suyundan, yolundan faydalanabildiğini fakat yıllık kırk şilin ölçüsünde bir mülkiyete ya da gelire sahip olmayanların ülke yönetimine katılamayacaklarını çünkü ülkeye ilişkin bir çıkarları olmadığını, ülkeye gelmiş yabancılardan farkları bulunmadığını savunmuştur. Dolayısıyla onun nazarında bu kişilerin ülkenin

siyasi yönetimine ya da geleceğine ilişkin olarak devlet yönetimine katılmaları söz konusu değildir çünkü herhangi bir tehdit anında mülkiyeti olmayan insanlar tıpkı ülkeye sonradan gelmiş yabancılar gibi hareket edeceklerdir. Mülkiyeti olmayan bu insanların doğuştan hakları olduğu kabul edilse de bu insanların tıpkı yabancılar gibi ülke yönetiminin (belirlenen mülkiyete sahip olanların) belirlediği yasalara uymaları ve yaşamlarına devam etmeleri gerektiği dillendirilmiştir. Rainsborough'nun iddialarının tamamen doğal haklara temellendirildiğini ve sivil hakları yok saydığını fakat krallıktaki yasal düzen ve güç dağılımının sivil haklar temelinden belirlendiğini savunmuştur. Bu sebeplerle ülkenin idari yönetimine ilişkin çıkarı olan bireyleri mülk sahipleri olarak tanımlayan Ireton, yasalara da ancak bu kişiler tarafından karar verilebileceğini aktarmıştır. Doğal haklara göre oy hakkı belirlenmesinin mülkiyeti ve sahipliği lağvetmek anlamına geleceğini vurgulamıştır (Robertson, 2018: 85-86).

Thomas Rainsborough, Ireton'un bu iddialarına aklın tanrı tarafından bütün insanlara eşit bir şekilde bahşedildiği temelinden cevap vermiştir. Tanrı kelamında da ülkenin hukukunda da mülk sahiplerinin temsilcilerini seçebileceği fakat yoksulların temsilcilerini seçemeyeceğine dair bir kural bulunmadığını dile getirmiştir. Neredeyse hiçbir mülk sahibi olmayan insanların, yıllık kırk şilin geliri olup olmadığı dikkate alınmadan parlamento safında savaşmaya davet edildiğini ve bu kişilerin parlamento saflarında hayatlarını feda ettiklerini fakat zaferin elde edilmesiyle birlikte bu kişilerin ülkeye ilişkin çıkarlarının bulunmadığını iddia edildiğini söyleyerek tanrı kelamında da doğal hukukta da fakir olan bu kişilerin kendilerini yönetecek ve yasalarını oluşturacak temsilcileri seçememelerine ikna olunabilecek bir durum olmadığını tekrar etmiştir (Robertson, 2018: 87). Ireton ise kendi savunusunun krallıkta işletilen temel yasalardan ortaya çıktığını belirtmiştir. Ticaret şehirlerinin, özel beratların ve mülkiyet sahipliğinin mevcut barışın garantörü olduğunu savunmuştur. Ülkedeki vatandaşların yöneticilerini seçmeleri için doğal hak temelinden eşit haklara sahip olduklarının kabul edilmesinin, aynı mantıkla ve doğal hak iddiasıyla insanların karşılaştıkları her şeyde aynı hakkı kendilerinde görmelerinin ve temel ihtiyaçlarını gidermek için bu mantığa dayanarak hareket edeceklerinin kabul edilmesini gerektirecektir. Doğal hak ilkesi üzerinden ortaya konan bu savununun bireylerin sınırlarını yok edeceğini ve halihazırda ülkeden çıkarı olmayanların özel mülkü ilga edeceklerine inandığını belirtmiştir (Robertson, 2018: 88). Ireton, Leveller sözcülerinin savunduğu doğal hak nosyonunu inkâr etmemiştir. Bu konuda karşı çıktığı nokta, oy hakkına sahip olabilecek kişilerin belirlenmesinde doğal hak üzerinden karar verilemeyeceği, krallıkta yıllar içerisinde gelişen ve yerleşen sivil haklara paralel olarak ekonomik ve siyasi konularda karar verilmesi gerektiğidir. Rainsborough bu iddialara karşı oy hakkının genişletilmesini ve ordu mensuplarının haklarının verilmesini

isteyenler olarak anarşi yanlısı olmadıklarını belirtmiş, mülkiyetin tanrının koyduğu ilkelerden hırsızlığın yasaklaması üzerinden tescilli olduğunu savunmuştur. Siyasal hayata dahil olabilmek için belirlenen sınırın altında mülkiyete sahip bir kişinin zenginlerin tiranlığında ve zenginlerin oluşturduğu kanunlar çerçevesinde hayatını sürdürmesinin onların boyunduruğu altında olması anlamına geldiğini aktarmıştır (Robertson, 2018: 89). Görüleceği üzere Rainsborough savunularını yaparken doğal hak kavramını temele alsada bu kavrama ilişkin detaylı bir savunuya girişmemiş, Ireton kendi iddialarını sunarken kavramı detaylandırmıştır. Ellen Meiksins ve Neal Wood *İsyan Borusu* adlı eserinde bu konuyu gündeme getirerek Ireton'un Leveller takipçileri namına doğal hak kavramını işlediğinden bahsetmişlerdir (Wood ve Wood, 1997: 84).

Thomas Rainsborough'nun tanrı kelamı temelinden mülkiyet hakkını savunması seküler hukukun tartışmanın gündemine gelmesini sağlamıştır. Henry Ireton dini kaynaklardan çeşitli örnekler sunarak ülke idaresinin ve/veya idarecilerinin sorgulanmasının da tanrı hukuku nezdinde kısıtlı ya da yasak olarak yorumlanabileceğini fakat mülkiyet hakkına dair durumun ilahi kaynaktan değil zaman içerisinde oluşmuş sivil kanun ve teamüllerden doğduğunu aktarmıştır. Benzer şekilde tanrı hukuku temelinden mülklerin eşit olarak paylaşılmasına ilişkin yorumların da yapılabileceğini vurgulayarak tanrı hukukunun insanların hayatlarına ilişkin çerçeve buyruklar içerdiğini savunmuştur. Yurttaşların hayatlarına ilişkin ilkelerin sadece insan yapımı kanunlar vasıtasıyla belirlenebileceğini iddia etmiştir (Macpherson, 1962: 139; Pocock, 2014: 375). Bu tartışmaların ardından Ireton oy hakkı ve mülkiyete dair fikirlerinin aynı kaldığını, var olan sistemi de savunmadığını ve oy hakkına sahip olmak için belirlenen mülkiyet sınırının değiştirilebileceğini ancak oy hakkına sahip olabilmek için ülkede sürekli çıkar ilişkisi bulunulması gerektiğinin oy hakkı reformunda temel şart olduğunu tekrarlamıştır (Robertson, 2018: 92). Tartışmalarda yer alan Albay Nathaniel Rich ise Ireton'un iddialarına destek vererek yoksul insanların oy hakkına sahip olması halinde bu kişilerin himayesinde oldukları otoriteler (komutanı, işvereni vs.) tarafından kolay bir şekilde etki altına alınabileceklerini dile getirmiştir (Robertson, 2018: 93). Leveller öncülerinden John Wildman ise var olan yasa ve teamüllerin Norman işgalcilerince oluşturulduğunu ve mevcut durumda sıfır noktadan bir düzen oluşturma fırsatına sahip olduklarını bu sebeple özgür doğmuş İngilizlerin doğumlarından gelen haklarını onlara vermek gerektiğini vurgulayarak bölgeler arasında oluşan mülkiyet eşitsizliklerinden kaynaklı oy hakkına sahip olma ve olamama örneklerini sıralamış ve var olan mülkiyet düzeninin işgalcilerce oluşturulduğu için mülkiyet bazlı oy hakkı düzeninin hakkaniyetli olmadığını iddia etmiştir (Robertson, 2018: 94). Wildman'ın savunularında da görüldüğü üzere oy hakkı reform talebi yalnızca evrensel doğal hak ilkesiyle temellendirilmemiş, İngiliz atasal anayasası (*ancient constitution*) ve

geleneklerine de dayandırılmıştır. Tüm bu tartışmalarının ardından Leveller hareketine yüklenmeye çalışılan mülkiyeti eşitleme iddiaları onları diğer anayasa taslaklarını hazırlarken oy hakkını belirli kesimlere kısıtlama ve mülkiyetin kutsallığına ve dokunulmazlığına dair açık ve net ilkeler kaleme almaya yönlendirmiştir.

Leveller hareketi ilk olarak tüm özgür İngiliz erkeklerine oy hakkı (*franchise*) talep etmiş, yaşanan gelişmeler sonrasında ise bu taleplerini daraltarak hizmetliler (*servants*), devletten yardım alanlar ve sadaka, bağış alanları (*alm-takers*) dışarıda bırakarak bu kesimlerin dışındaki tüm özgür İngiliz erkeklerine oy hakkı talebinde bulunmuştur (Lilburne vd., 1944: 402-403). Parlamento yanlıları İç Savaş öncesinde bir bütün olarak krallık iktidarının benzer iddialarına karşı keyfi uygulamalarla insanların haklarına müdahale edilemeyeceğini savunurken, İç Savaş'ta galip olunması sonrası Ireton grubu oy hakkını ve temelde mülkiyeti, parlamento tarafında olan ancak krallık iktidarı sistemini devam ettirecek kişilerle sınırlama uğraşına girişmiştir. Parlamento yanlılarının diğer grubu olan Leveller hareketi ise İç Savaş'ta Ireton'un belirttiği kadar mülkiyeti olmamasına karşın yeni model orduya dahil olan ve parlamentonun zaferi için canlarını veren insanların haklarını savunmaya odaklanmıştır.

4. Mülkiyet Hakkı ve Siyasal Düzen

Henry Ireton'un sözcülüğünde ortaya konan mülkiyete sahip olma temelinden oy hakkı (*property qualification*) savunusuna Leveller hareketi tüm gücüyle karşı çıkmıştır. Doğal hakların ve bu haklardan türeyen özgürlüğün kişilerin ve bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bütünün doğasından kaynaklandığını savunarak, özgür doğmuş her bireyin kendi hayatını özgürce sürdürebilme hakkını dillendirmişlerdir (Hampsher-Monk, 1975: 398). John Lilburne *A whip for the present House of Lords* (1647) metninde kendilerinin her daim aklın ilkelerine uygun olarak özgürlük ve sahipliği (*propriety*) savunduklarını ve mülkiyetin eşitlenmesine ya da ortaklaştırılmasına katıyen karşı olduklarını açıkça belirtmiştir (Braddick, 2018: 129). *Vox Plebis (the voice of the commons)* (1646) metninde de bireylerin ve mülklerin özgürlüğünün, nesnelerin sahipliğinin ve sahip olunanların tasarrufunun mümkün olması ile açıklamıştır (Macpherson, 1962: 137). Richard Overton da Lilburne'e benzer biçimde bireylerin sahip oldukları üzerinde tasarrufta bulunma hakkı olarak mülkiyet hakkını tanımlamıştır (Overton, 1944: 176). Overton, *An Arrow Against all Tyrants and Tyranny* metninde bu savunuyu bütün insanların eşit olduğu ve

sahiplik (*propriety*), hürriyet (*liberty*) ve özgürlük (*freedom*)¹⁴ konularında birbirleriyle aynı haklara sahip olduklarını vurgulayarak açıklamıştır (Overton, 2004). John Locke'un emek teorisine benzer bir şekilde insanların emeklerinin, çalışkanlıklarının ve alın terlerinin çıktısı ve/veya sonucu olan mülkiyetleri üzerinde özgürlüğe sahip olduklarını kaleme almıştır (Overton, 1646). Leveller hareketini destekleyen unsurların orta sınıflardan oluşması ve ticaretle ve zanaatla uğraşan insanların bu toplulukta yoğunlukta olması da bu savunuların bir kanıtı niteliğindedir.

1648 yılında yayınlanan *Foundations of Freedom: or an Agreement of the People* (ikinci anayasa taslağı)¹⁵ isimli Leveller manifestosunda Oliver Cromwell-Henry Ireton grubunun mülkiyeti ortadan kaldırmaya çalışma suçlamalarına karşı açık bir şekilde anayasanın ve parlamentonun mülkiyeti eşitleme, ortak hale getirme ya da mülkiyet hakkını ortadan kaldırabilme faaliyetleri ile ilgili sınırlamalar getirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Lilburne ve Walwyn, 2004). Leveller hareketi kendilerini karşı kampa kanıtlamak amacıyla yayınladıkları ve parlamentoya sundukları *An Agreement of the free people of England* (1649) başlıklı son anayasa taslağının temel yasalara dahil edilmesini ya da yazılı anayasa olarak kabul edilmesini ve hiçbir kelimesinin değiştirilmeden uygulanmasını önermiştir. Bu şekilde mülkiyeti insanların bireysel hakkı olarak gördüklerini ve eşitlemeye ya da ortadan kaldırmaya dair bir niyetleri olmadığını ispatlamaya çalışmışlardır.

Leveller hareketinin mülkiyet haklarına dair perspektifinin özel mülkiyetten yana olduğu ve mülkiyeti eşitleme, ortak hale getirme ya da ortadan kaldırma gibi bir düşüncelerinin olmadığı yayınladıkları metinlerde açıkça ifade edilmiştir. Bu temel ifadeler ek olarak mülkiyete dair kaleme alınan talepleri de kısaca gözden geçirilebilir. Bu taleplerden ilki çitleme hareketine (*enclosure*) ilişkin talepleridir. 11 Eylül 1648 tarihli dilekçenin on ikinci maddesi bu konuya ayrılmış; yakın zamanda gerçekleştirilmiş olan çitlenmiş bölgeler ve yine bu kapsamda çitlemeye dahil edilmiş ortak alanların eski konumuna getirilmesini ya da bu işlemlerden doğan kazancın fakir yurttaşların yararına kullanılması talep

14 *Liberty* ve *freedom* sözcükleri Türk diline özgürlük olarak tercüme edilmektedir. *Liberty* kelimesi egemen irade tarafından kişinin hayat tarzına, davranışına veya politik görüşlerine ilişkin uygulanan baskıcı sınırlamalardan toplum içinde özgür olma durumu olarak tanımlanmaktadır. *Freedom* kelimesi ise kişinin istediği şekilde davranma, ifade etme veya düşünme gücü veya hakkıdır.

15 İkinci anayasa taslağı Putney Tartışmaları sonrasında Ireton grubunun da yer aldığı bir komisyon tarafından hazırlanmaya başlanmış ancak Leveller takipçileri bu komisyondan ayrılarak kendileri ayrı bir taslak oluşturmuştur. Oluşturulan iki taslak arasında ciddi farklılıklar bulunmaması dikkat çekicidir. Leveller hareketinin bu taslağı parlamentoya sunulmamış ancak halka dağıtılmıştır.

edilmiştir. Yine aynı dilekçenin on altıncı maddesinde *tithe*'lerin (üretilen ürünün ya da kazancın onda birinin kiliseyi ve/veya ruhbanları desteklemek amacıyla vergi olarak alınması) kaldırılmasının ve egemen otorite tarafından bu kurumları desteklemek adına yeni bir sistem kurulmasını talep etmişlerdir. Bu talep 1 Mayıs 1649 tarihli *An Agreement of the free people of England* isimli meşhur dilekçede de (anayasa taslağı) yinelenmiş ve hukuk reformuna dair istekler iki dilekçede de tekrarlanmıştır. İnsanların suçlarına orantılı olarak cezalandırılmaları ve bu kapsamda orantısız suçlar nedeniyle insanların yaşamlarının sonlandırılmaması ya da mülklerinin ellerinden alınmamasını kaleme almışlardır. Yine her iki dilekçede de borçlardan dolayı hapis cezası verilmesinin dine (Hristiyanlık) yakışmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca tekel şirketlere son verilmesini ve tekel altına alınmış ticari işlemlerin özgür İngiliz tüccarlarına kısıtlama olmadan açılmasını talep etmişlerdir (Lilburne vd., 2004; Lilburne ve Walwyn, 2004). *Agreement* metinlerinin tek anlamının mülkiyeti korumak olduğunu tekrarlamışlardır (Wolfe, 1944).

Siyasal düzene yurttaşların dahil olması talebi yani siyasi hak talepleri de temelde mülkiyet tartışması temelinden yürütülmüştür. XVII. yüzyılda mülkiyet (*propriety*) kavramı nesnelere ötesinde kişilerin kendilerini, haklarını, vücut bütünlüklerini ve özgürce hareket edebilmelerini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Klasik liberalizmin öncüsü John Locke'un da mülkiyete dair düşüncelerini ifade ederken görüleceği üzere mülkiyet kavramının kullanımı bu yüzyılda nesnelere sahipliğinin ötesinde bir durumdur. Bu sebeple siyasi kurumların oluşturulması ve üyelerinin belirlenmesi sürecinde Leveller öncüleri, kişilerin mülkiyeti yani iradelerini baz alarak sisteme dahil olmaları ve rıza göstermeleri gerektiğini aksi takdirde toplum sözleşmesi gerçekleşmeyeceği için İç Savaş durumunun son bulmayacağını sıklıkla tekrarlamışlardır. İç savaşın patlak vermesini de krallık rejiminin bu gerçeği göz ardı etmesine bağlamışlardır. Onların nazarında bireylerin rızaları sonucu kurulacak sistem bir kanun devleti olacak ve bu organizasyonun içerisinde yer alan her bir unsurun hak ve yetkileri kanunla sınırlandırılacaktır. Egemenlik halktan kaynaklanmaktadır ve halkın rıza göstererek üzerinde anlaştığı kurumsal yapı geniş anlamda mülkiyetle ifade edilen kişilerin özgürlüğü, dini inançları, yaşam tarzı, sahiplikleri vb. konularda karar almaya yetkili kılınmayacaktır. Bu sebeplerle parlamentonun güçler hiyerarşisinde en üstte yer aldığı, hukuk mahkemelerinin özgür bir şekilde faaliyet gösterdiği ve jüri sisteminin hakkaniyetle çalıştırıldığı ve yürütme gücünün de parlamento tarafından yasalaştırılmış kuralların dışına çıkamayacağı, parlamentonun toplanmasına engel olamayacak şekilde oluşturulduğu bir sistemi anayasa önerilerinde tasarlamışlardır (Lilburne vd., 1944).

Leveller düşüncesindeki yurttaş, özgür doğmuş İngiliz erkeği olmakla tanımlanmıştır. Bu anlayış Putney tartışmaları sonrasında verdikleri tavizle

sınırlandırılmıştır. Ellerinden geldiğince sıradan insanların siyasal hayata katılabilmelerini sağlamak için bağımlı olduklarını düşündükleri ya da düşünmek zorunda kaldıkları kişileri oy hakkından dışlamışlardır. Ancak siyasal sistemin her aşamasında özgür doğmuş İngiliz erkeklerinin siyasal sisteme dahil olmalarını, hukuk mahkemelerinde jürilerde yer almalarını talep etmişlerdir. Bu istekleri hem yerel yönetimler hem de merkezi yönetim kapsamında sunulmuştur. Özellikle John Lilburne merkezi yönetimin tüm gücü elinde toplamaması ve devlet düzeninin güçlü yerel yönetimlerin aktif olduğu bir şekilde oluşturulması için metinler kaleme almıştır. Bu kapsamda da yerel yönetimlerde tıpkı merkezi yönetimdeki gibi oy hakkına sahip bireylerin yerel meclislere dahil olmalarını ve kamu görevlilerini atama ve görevden alma gibi faaliyetlerin ve denetimlerin bu meclislerce gerçekleştirilmesini savunmuştur (Baker, 2012: 104-105).

Sonuç

Klasik liberalizm Locke örneğinde de görüldüğü üzere bireyin ön plana çıkarıldığı, özgürlüğünün tanımlandığı, haklarının ortaya konduğu ve onun rızası üzerinden siyasal toplumun oluşturulduğu bir çerçeveyi siyasal düşünce literatürüne sunmuştur. Çalışmada aktarıldığı üzere Locke klasik liberalizmin başlangıç noktasına yerleştirilmektedir. Ancak bu çalışmada gerçekleştirilen inceleme Leveller hareketinin savunduğu temel ilkelerin Locke'un teorisine ve yine savundukları haklar ve düşledikleri devlet düzeninin liberal devlet düzenine olan benzerliğini ortaya koymaktadır. Tabi ki Leveller yazarlarının Locke benzeri bütünsel bir teori ortaya koymadıkları ya da yaşadıkları şartlar ve dönem itibarıyla koyamadıkları bir gerçektir. Bu gerçeğin göz ardı edilmeden hareketin liberalizmin tarihindeki önemli konumu yeniden değerlendirilmelidir. Çünkü Leveller hareketinin savundukları temel ilkelerin haricinde Locke'un da ötesine geçerek hayata geçirmeye çalıştıkları anayasalı devlet ideali ve çok geniş bir erkek grubuna oy hakkı talebi onlara bu konumun layık görülmesini gerektirmektedir. Leveller hareketinin Cromwell ve taraftarlarına karşı siyasal güçlerini kaybetmelerinin ve siyasal arenadan tasfiye edilmelerinin görmezden gelinmelerinin sebeplerinden birisidir. Zagorin gibi bazı bilim insanlarınca ilk sosyalistler ya da ilk sol görüşlü parti olarak adlandırılmalarının göz ardı edilmelerinde ve/veya marjinalleştirilmelerinde payının olması da muhtemel görünmektedir (Zagorin, 1954: 6). Ancak hareketin yukarıda aktarılan özellikleri göz önüne alındığında ve kaleme aldıkları metinler ve anayasa taslakları bir arada değerlendirildiğinde sosyalist olmadıkları rahatlıkla söylenebilirken hem İngiliz devrimi gibi çalkantılı bir dönemde aktif olmaları hem de İngiltere özelinde ancak XIX. yüzyılda kısmen gerçekleşecek oy hakkı mücadelesini XVII. yüzyılda savunmaları göz ardı edilmelerinin başlıca sebepleri olarak

değerlendirilmektedir. Bu gerekçelerin yanında Overton'da görüldüğü üzere kamusal temel eğitimin yaygınlaştırılması isteği, çitleme hareketine karşı duruşları, vergi sisteminin yeniden düzenlenmesi talebi, yoksul vatandaşlara yönelik gerçekleştirilmesi istenen devlet yardımları ve bu minvalde talep edilen istekler yaşadıkları dönemin çok ötesinde hatta İngiltere özelinde yüzyıllar sonra gerçekleştirilen konular olduğu için Leveller hareketinin göz ardı edildiği değerlendirilmektedir. Hareketin savunduğu temel ilkeler ve talep ettikleri konular her ne kadar Locke'un teorisinde olduğu gibi belirli bir düzen ve eser etrafında düzenlenmemiş olsa dahi içinden geçtikleri süreçler göz önünde bulundurulurken kaleme aldıkları metinler değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Baker, Philip (2012), "The Levellers, Decentralisation and the Agreements of the People", Baker, Philip ve Elliot Vernon (Der.), *The Agreements of the People, the Levellers and the Constitutional Crisis of the English Revolution* (London: Palgrave Macmillan): 97–116.
- Bejan, Teresa M. (2022), "What Was the Point of Equality?", *American Journal of Political Science*, 66 (3): 604–616.
- Bell, Duncan (2014), "What is Liberalism?", *Political Theory*, 42 (6): 682–715.
- Braddick, Michael (2018), *The Common Freedom of the People John Lilburne and the English Revolution* (Oxford: Oxford University Press).
- Brocker, Manfred (2009), "Suffrage and Democracy in the Political Philosophy of John Locke", *Interpretation - Journal of Political Philosophy*, 37 (1): 29–46.
- Cohen, Joshua (1986), "Structure, Choice, and Legitimacy: Locke's Theory of the State", *Philosophy & Public Affairs*, 15 (4): 301–324.
- Conway, David (2008), "Liberalism, Classical" Hamowy, Ronald (Der.), *The Encyclopedia of Libertarianism* (Los Angeles: Sage Publications): 295–298.
- De Krey, Gary S. (2017), *Following the Levellers, Volume One Political and Religious Radicals in the English Civil War and Revolution, 1645-1649* (London: Palgrave Macmillan).
- Filmer, Robert (1949), *Patriarcha and Other Political Works of Sir Robert Filmer Laslett*, Peter (Der.), (Oxford: Basil Blackwell).
- Foxley, Rachel (2004), "John Lilburne and the Citizenship of 'Free-Born Englishmen'", *The Historical Journal*, 47 (4): 849–874.
- Foxley, Rachel (2012), "Freedom of Conscience and the Agreements of the People", Baker, Philip ve Elliot Vernon (Der.), *The Agreements of the People, the Levellers and the Constitutional Crisis of the English Revolution* (New York: Palgrave Macmillan): 37–39.
- Gentles, Ian (2022), *The New Model Army: Agent of Revolution*, (London: Yale University Press).
- Hampsher-Monk, Iain (1975), "The Political Theory of the Levellers: Putney, Property and Professor Macpherson", *Political Studies*, XXIV (4): 397–422.
- Heywood, Andrew (2014), *Siyasi İdeolojiler* (Ankara: Adres Yayınları) (Çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın ve Buğra Kalkan).

- Higgs, Robert ve Carl P. Close, (Der.) (2006), *The Challenge of Liberty Classical Liberalism Today*, (California: The Independent Institute).
- Howell, Roger ve David E. Brewster, (1970), "Reconsidering the Levellers: The Evidence of the Moderate", *Past & Present*, 46 (1): 68–86.
- Hughes, Martin (1990), "Locke on Taxation and Suffrage", *History of Political Thought*, 11 (3): 423–442.
- Kennedy, Donald E. (2000), *The English Revolution 1642 – 1649* (London: Macmillan Press).
- Kennedy, Geoff (2008), *Diggers, Levellers and Agrarian Capitalism: Radical Political Thought in Seventeenth Century England* (Lanham: Lexington Books).
- Lilburne, John (1647), "Regall Tyrannie discovered: Or, A Discourse, shewing that all lawful (approbational) instituted power by God amongst men, is by common agreement, and mutual consent", *Tracts on Liberty by the Levellers and their Critics (1647)*, Liberty Fund. <https://oll.libertyfund.org/title/hart-tracts-on-liberty-by-the-levellers-and-their-critics-vol-4-1647-forthcoming> (15.11.2023).
- Lilburne, John ve William Walwyn (2004), "To the right honourable, the Commons of England in parliament assembled. The humble petition of divers well-affected persons inhabiting the City of London, Westminster, the Borough of Southwark, Hamlets and places adjacent", Sharp, Andrew (Der.), *The English Levellers* (Cambridge: Cambridge University Press): 131–140.
- Lilburne, John, William Walwyn, Thomas Prince ve Richard Overton (1944) "An Agreement of the Free People of England", Wolfe, Don. M. (Der.), *Leveller Manifestoes of the Puritan Revolution* (New York: Thomas Nelson and Sons): 400–410.
- Lilburne, John, William Walwyn, Thomas Prince ve Richard Overton (2004), "An agreement of the free people of England", Sharp, Andrew (Der.), *The English Levellers* (Cambridge: Cambridge University Press): 168–179.
- Locke, John (2002), *Locke Political Essays*, Goldie, Mark (Der.) (Cambridge: Cambridge University Press).
- Locke, John (2016), *Second Treatise of Government and A Letter Concerning Toleration*, Goldie, Mark (Der.) (Oxford: Oxford University Press).
- Locke, John (2018), *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme* (Ankara: Eksi Kitaplar) (Çev. Fahri Bakırcı).
- Macpherson, Crawford B. (1962), *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke* (Oxford: Oxford University Press).
- Moore, Barrington Jr. (1989), *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soyulun ve Köylünün Rolü* (Ankara: Verso Yayıncılık) (Çev. Şirin Tekeli ve Alaeddin Şenel.).
- Overton, Richard (1944), "An Appeale From the Degenerate Representative Body", Wolfe, Don M. (Der.), *Leveller Manifestoes of the Puritan Revolution* (New York: Thomas Nelson and Sons): 154–196.
- Overton, Richard (2004) "An Arrow Against All Tyrants", Sharp, Andrew (Der.), *The English Levellers* (Cambridge: Cambridge University Press): 54–73.
- Overton, Richard (1646), "A Defiance against all Arbitrary Usurpations Or Encroachments", <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/A90232.0001.001?rgn=main;view=fulltext>, (15.11.2023).

- Pocock, John Greville A. (2014), "The Machiavellian Moment Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition", *Paper Knowledge. Toward a Media History of Documents* (Princeton: Princeton University Press).
- Prince, Thomas, Samuel Chidley ve William Larnar (1944), "To the Supreme Authority of England, the Commons in Parliament Assembled", Wolfe, Don M. (Der.), *Leveller Manifestoes of the Puritan Revolution* (New York: Thomas Nelson and Sons): 237–241.
- Robertson, Geoffrey (2018), *The Levellers The Putney Debates* (London: Verso).
- Rorty, Richard (1984), "The Historiography of Philosophy", Rorty, Richard, Jerome Schneewind ve Quentin Skinner (Der.), *Philosophy in History* (Cambridge: Cambridge University Press): 49–76.
- Schumaker, Paul, Dwight C. Kiel ve Thomas W. Heilke (1996), *Great Ideas/Grand Schemes Political Ideologies in the Nineteenth and Twentieth Centuries* (New York: The McGraw-Hill Companies, Inc).
- Simmons, A. John (1998), "'Denisons' and 'Aliens': Locke's Problem of Political Consent", *Social Theory and Practice*, 24 (2): 161–182.
- Smith, George H., "How to Argue for Libertarianism", <https://www.libertarianism.org/columns/how-argue-libertarianism> (15.11.2023).
- Strauss, Leo (1999), *Natural Right and History* (Chicago: The University of Chicago Press).
- Vincent, Andrew (1990), "Classical Liberalism and Its Crisis of Identity", *History of Political Thought*, 11 (1): 143–161.
- Voegelin, Eric, Mary Algozin ve Keith Algozin (1974), "Liberalism and Its History", *The Review of Politics*, 36 (4): 504–520.
- Ward, Lee (2020), "Equity and Political Economy in Thomas Hobbes", *American Journal of Political Science*, 64 (4): 823–835.
- Wolfe, Don M. (1944), *Leveller Manifestoes of the Puritan Revolution* (New York: Thomas Nelson and Sons).
- Wood, Ellen M. (1992). "Locke Against Democracy: Consent, Representation and Suffrage in the 'Two Treatises'", *History of Political Thought*, 13 (4): 657–689.
- Wood, Ellen M. (1994). "Radicalism, Capitalism and Historical Contexts : Not Only a Reply to Richard Ashcraft on John Locke", *History of Political Thought*, 15 (3): 323–372.
- Wood, Ellen M. ve Neal Wood (1997), *A Trumpet of Sedition Political Theory and the Rise of Capitalism, 1589-1688* (New York: New York University Press).